

*A 45 éves férfiakat jobban
foglalkoztatja a kopaszodás,
mint az éghajlatváltozás.
(írországi felmérés)*

Brüsszeli környezetvédelmi konferenciák

I. Európai Zöld Költségvetési Projekt
2008. szeptember 25.

II. Megfordítani az áradatot¹: Az EEB² idei éves
konferenciája
2008. szeptember 26.

Tartalom

I. Európai Zöld Költségvetés Projekt.....	2
1. Hitelválság, energiaválság, klímaválság	2
2. Környezetileg káros támogatások.....	4
3. Viták az energiaadóról szóló irányelv megújításának bizottsági tervezetéről	6
4. Felbomlóban egy régi konszenzus?	8
II. Megfordítani az áradatot: Az EEB idei éves konferenciája	10
5. Fenntartható fogyasztás	10
6. A piaci eszközök használata a környezet védelmében	15
7. Benyomások	18

¹ Angolul: *Turning the Tide*

² Európai Környezetvédelmi Iroda (*European Environmental Bureau*) – brüsszeli székhelyű nem-kormányzati szervezet, az európai környezetvédő társadalmi szervezetek legnagyobb szövetsége

I. Európai Zöld Költségvetési Projekt

Ezt a tanácskozást³ a német Fórum az Ökoszociális Piacgazdaságért (FÖS⁴) nevű nem-kormányzati szervezet rendezte azzal a céllal, hogy egy új projektet kezdeményezzen „Zöld Költségvetést Európának”⁵ címmel. Ennek keretében az eddiginél szélesebb körben tervezi bevonni a hasonló jellegű szervezeteket, melyek nagy része már hosszú ideje a brüsszeli székhelyű Európai Környezetvédelmi Iroda (EEB) keretében szintén évek óta foglalkozik a témával. Szándékai szerint az új szervezet a környezetvédő civil szervezeteken kívül a tudományos szférára, a politikai szférára és az üzleti élet képviselőire is támaszkodna, és egy sokoldalú, hatékony európai közösséget kovácsolna össze a környezetvédelmi adóreform és a zöld költségvetések megvalósítása végett.

1. Hitelválság, energiaválság, klímaválság

Anselm Görres, a FÖS elnöke bevezető előadásában a következő helyzetet vázolta fel. A jelenlegi hitelválság, párosulva az energiaválsággal, alapjaiban rázta meg az amerikai életmódot, és az uralkodó gazdasági elméletek (neokonok, neolibek) végét jelenti. Ahogy Ackerman, a legjelentősebb német bankár fogalmazott: a piacgazdaság elérkezett a végső korlátaihoz. Az olcsó energián, olcsó pénzen és gyenge szabályozáson alapuló gazdaság, párosulva a fogyasztói kapzsisággal és önzéssel, valamint a környezet tönkretételével, minden lehetőségét kimerítette. A klímaválságnak ugyanazok az okai, mint a hitelválságnak. A jövő fő jellemzői a korrekt árak, intelligens szabályozás és az ökoszociális piacgazdaság lesznek.

A következő két lehetőség közül választhatunk: ha az energiaárakat alacsonyan akarjuk tartani, akkor rendszeres és masszív állami támogatásra van szükség; de ha kevesebb energiát akarunk felhasználni, hogy kivédjük az ár-emelkedések terhét, akkor tisztességes árakat kell megállapítani; tertium non datur. Az olcsó pénz, olcsó energia, gyenge szabályozás, önző kapitalizmus és környezetpusztítás által jellemzett világból át kell lépnünk a korrekt árak, intelligens szabályozás, ökoszociális piacgazdaság korszakába.

Meg kell jegyezni⁶, hogy az elmúlt hónapok magas olajárai által kiváltott energiaválság nem biztos, hogy hosszú távon is tartós tendenciának ígérkezik. A környezetvédőknek akkor lenne könnyű dolguk, ha a világ egyértelműen az ásványi energiák kimerülése felé haladna, s e kényszerhelyzet diktálná a magasabb energiaárakat. Azonban – mint tudjuk – a világ szén-

³ A konferencia programja és egyes előadások a http://www.foes.de/en/PresentationsGBE_Launch.php címről tölthetők le.

⁴ Németül *Forum Ökologisch-Soziale Marktwirtschaft*, korábban *Förderverein Ökologische Steuerreform (FÖS)*, angolul *Green Budget Germany (GBG)*.

⁵ Angolul *Green Budget Europe Project*

⁶ Saját véleményemet, kommentárjaimat a más betűkkel és formátumban írt szöveg jelzi.

készletei még több száz évig elegendőek, a földgázkészletek kimerülésétől sem kell tartani, a már sokszor a kőolaj végét jósoló előrebecslések pedig sorra hamisnak bizonyultak: újabb és újabb lelőhelyeket fedeznek fel, a sarki jég elolvadása pedig hamarosan lehetővé teszi a sarki tengerek talapzatában található hatalmas lelőhelyek kitermelését. (Még olyan véleménnyel is lehet találkozni, miszerint a kőolaj eredetére nézve nem organikus, hanem „abiotikus” elem, s ennél fogva kimeríthetetlen mennyiségben áll rendelkezésre.) Ezért ha az „intelligens és korrekt energiaárak” bevezetését a szűkösség nem, „csak” az éghajlatváltozás követeli meg, akkor a fogyasztói társadalom igényeivel szemben ennek megvalósítása hihetetlenül nehéz feladat lesz.

Európa eddig is vezető szerepet játszott a kapitalizmus „megszelídítésében”, s ezt a szerepet továbbra is be kell töltenie. Érdekes módon az Európai Bizottság mindig progresszívebb, mint az egyes tagállamok. Erre például szolgálnak az alábbi eredmények és bizottsági kezdeményezések: az energiaadóról szóló irányelv megújítása, a széndioxid-kibocsátás kereskedelmi rendszerének (ETS⁷) bevezetése a kiotói célok megvalósítására, a megújuló energiák előállításának szabályozása és számos, a lehetőségekhez képest remek adminisztratív szabályozás (a levegőszennyező részecskékről szóló irányelv, a vegyi anyagokról szóló irányelv stb.), valamint a „poszt-kiotói” kezdeményezések. A „szklerotikus” Európáról szóló viták az utóbbi időben háttérbe szorultak, újabban Jeffrey Sachs is⁸ az Unió életképességét dicsérte egy tanulmányában.

Az előttünk álló feladat olyan nagy, hogy pártokon felül ívelő, világméretű, a tudós társadalmat, az üzleti életet és a környezetvédő szervezeteket egyformán bevonó kezdeményezésre van szükség, s a Zöld Költségvetést Európának projektnek ezt a szerepet kellene ellátnia.⁹ A legfontosabb teendők és eszközök: a környezetileg káros támogatások megszüntetése, az ETS és a környezetvédelmi adóreform alkalmazása; ezek nyilvánvalóan a fogyasztói társadalom erős ellenállásába ütköznek.

Anselm Görres javaslata alapján Lukács András, a Levegő Munkacsoport elnöke tagja lesz a most formálódó projekt tisztagú irányító testületének.

Ezt követően a tanácskozás két nagy kérdéskört vitatott meg: a környezetileg káros támogatásokat és az energiaadóról szóló új, jelenleg készülő irányelvet.

⁷ *Emission Trading Scheme*, a szennyezési jogok piaca. Az éghajlatváltozás elleni piaci szabályozás eszközei közül ez és a környezetvédelmi adóreform tekinthetők a leghatékonyabbaknak.

⁸ Sachs a '90-es évek elején még a hagyományos közgazdaságtannal és a kelet-európai rendszerváltásokkal foglalkozott a Harvardon; később megalapította az *Earth Institute*-ot (Föld Intézet) a Columbia Egyetemen és annak a vezetője lett.

⁹ A tanácskozás végén derült ki, hogy Anselm Görres a résztvevőktől jelentős anyagi hozzájárulást vár a szervezet infrastruktúrájának működtetéséhez, mely – általános vélemény szerint – nem tekinthető megalapozottnak.

2. Környezetileg káros támogatások

Patrick ten Brink (Európai Környezetvédelmi Politika Intézete, Institute for European Environmental Policy) a környezetileg káros támogatásokat (kkt-k) az 1. táblázatban látható módon osztályozta. (Ez lényegében megegyezik a saját kategorizálásunkkal. ¹⁰) Előadásából közlöm azt a táblázatot is (2. táblázat), melyen az EU és az OECD számszerűsített kkt-i láthatók.

1. táblázat: A támogatások osztályozása

What are subsidies – in practice ?

Type of Subsidy	Definitions of a subsidy			
	ESA	WTO	OECD	Pieters
On-budget subsidies				
Direct transfer of funds, e.g. grants	X	X	X	X
Potential direct transfers of funds, e.g. covering liabilities		X	X	X
Off-budget subsidies				
Income or price support		X	X	X
Government revenues due are foregone or not collected, e.g. tax credits		X	X	X
Tax exemptions and rebates			X	X
Regulatory support mechanisms, e.g. feed-in tariffs, demand quotas			X	X
Implicit income transfers resulting from a lack of full cost pricing				X

Source: based on OECD, 1998

Two broad categories (OECD):

On budget: clearly visible in countries' budgets or estimated from budget accounts

Off budget: not accounted for in budgets

5

¹⁰ Lásd erről az interneten is olvasható könyvünket: Kiss Károly (szerk.): Tiltandó támogatások. L'Harmattan, 2006.

2. táblázat: A környezetileg káros támogatások számszerűsítése

Quantification of subsidies

Few systematic attempts to quantify subsidies across sectors & countries

(care needed in interpretation as these build on different assumptions/definitions)

	EU	OECD/ world
Energy	EU-15: €29.3 bn in 2001 (EEA) – excluding externalities	OECD: €15 bn/year (IEA)
	EU-15: VAT reduction for households: €7.3 bn (IEEP et al, 2007)	OECD: €60.6 bn/year (van Beers and de Moor)
Transport	EU-15: €240 bn in 2005– including on/off budget & infrastructures (EEA)	World: €179-230 bn/year – of which EHS €130-175 bn (EEA)
Agriculture	EU-15: €106 bn (OECD)	OECD: €340 bn in 1999 (OECD 2000)
	EU-25: €14 bn (SAS) Biofuels EU: ~ €3.2 bn in 2006 (OECD 2008)	Biofuels OECD: €10-12 bn in 2006 (OECD 2008)
Fisheries	EU-25: €0.5 bn (SAS) EU-25: ~ €2.2 bn (Sumaila 2007); EFF:€3.8bn for 2007-2013	World: €19 bn of which €11 bn 'bad subsidies' (Sumaila 2007) OECD: €6bn in 1999 (OECD 2000)
Manufacturing	EU-25: €36.3 bn in 2004 (EC) – espec. steel and shipbuilding	OECD: €33.5 bn in 1993 (OECD)
Water	EU-10: €2.5 bn/year (IEEP et al, 2007)	OECD: €33.6 bn (Myers and Kent) – incl. irrigation

SAS = State Aid Scoreboard

Lukács András a vezérszónokok egyikeként ismertette a 2009-re vonatkozó zöld államháztartási javaslatunkat¹¹; az átcsoportosításra javasolt összeg 2000-2700 milliárd forintot tesz ki, mely felér a GDP 6,8-9,2%-ával. Az előadás nagy érdeklődést váltott ki, különösen a személygépkocsik hivatalosként történő elszámolása miatti költségvetési bevétel-kieséssel kapcsolatban érkeztek hozzászólások, kérdések a hallgatóság köréből.

Nils-Axel Braathen (OECD Környezetvédelmi Igazgatósága) a közlekedési támogatások gazdaságtanát elemezte.¹² A támogatás nem akkor optimális, ha minél nagyobb az összege, hanem amikor a marginális hatékonysága a legnagyobb; tehát mindig azt kell megvizsgálni, mekkora a támogatás utolsó egységével elért hatás. Másrészt nem lehet cél a környezet minden áron való védelme; a ráfordítás hatékonysága és a társadalom jólétének a növelése is fontos. (A mikroökonómia nyelvén: amikor MSC = MSB, akkor optimális a támoga-

¹¹ http://www.levego.hu/letoltes/kiadvanyok/zoldkolts_tan_2008.pdf

¹² Az OECD e témáról nemrég megjelent füzetét: [www.oecd.org/olis/2007doc.nsf/linkto/env-epoc-wnep-t\(2007\)1-final](http://www.oecd.org/olis/2007doc.nsf/linkto/env-epoc-wnep-t(2007)1-final).

tás.)¹³ A közlekedést szerinte nem célszerű bevonni az ETS-rendszerbe, mert – diffúz szennyezőkről lévén szó – igen magasak a tranzakciós költségek. Bár az elképzelés nem az egyes autósokra, hanem az autógyártókra kívánja az ETS-rendszert kiterjeszteni, Braathen ezzel sem ért egyet.¹⁴

A közlekedési támogatások kapcsán Sandra Hafner (az Európai Parlament egy osztrák képviselőjének munkatársa) a légi közlekedésnek az EU ETS-rendszerbe történő bevonásáról beszélt. Ezen kívül még szóba jöhet a repülőjegyek megadóztatása, de ez nem ösztönöz megfelelően a CO₂-kibocsátás csökkentésére; valamint a kerozinra kivetett adó – ehhez pedig újra kellene tárgyalni az összes vonatkozó nemzetközi egyezményt. (Ez utóbbi esetben az adóban a széndioxidra vonatkozó komponensnek is kell szerepelnie.)

Franz Fischler (Ökosziales Forum Europa, Bécs, az EU korábbi mezőgazdasági biztosa) szerint a Közös Agrárpolitikát minél előbb meg kell újítani. A feladat annál szélesebb, mint hogy a támogatásokat az I. pillérről a II-ra kell áthelyezni; a II. pilléren belül (ezek a környezet- és vidékfejlesztési támogatások) igazolni kell az egyes tételek indokoltságát.

3. Viták az energiaadóról szóló irányelv megújításának bizottsági tervezetéről¹⁵

Az előzményekről röviden: az energiaadókat egy 1981-es és 82-es irányelv vezette be minimális kötelező adóráták formájában (adóharmonizálás), melyek az üzemanyagokra és az ásványi olaj fűtőanyagként történő felhasználására vonatkoztak, de nem érintették a szén, a földgáz és a villamos energiát. A '90-es években hosszú évekig folyt a tárgyalás a minimális ráták felemeléséről és az adóharmonizáció kiterjesztéséről a többi energiahordozóra. A természetlen vitáknak az a félelem vetett véget, hogy az újonnan csatlakozó országokkal a megállapodás még nehezebb lesz, ezért 2003-ban megszületett a megállapodás. Ez azonban csak nagyon gyér eredményeket hozott: a minimális adóráták emelése valójában inflációkövető valorizációvá mérséklődött, a kiterjesztés a többi energiahordozóra pedig csak alig érzékelhető mértékű lett, és számtalan kivételt tett lehetővé az egyes tagállamoknak.

A tervezetet Yannis Paleokrassas, korábbi környezetvédelmi biztos ismertette és bírálta (aki hosszú ideje az EEB tevékenységének aktív részvevője). Értékelése szerint a Bizottság hosszútávú energiapolitikai és éghajlatvédelmi elképzelései (lásd a 2020-ra kitűzött 3x20-as és 1x10-es célokat) bármennyire is progresszívek, az energiaadó-irányelv sem jelenlegi formájában, sem annak új tervezete azokat nem szolgálja megfelelően.

¹³ *Marginal Social Cost* – társadalmi határköltség; *Marginal Social Benefit* – társadalmi határhaszon.

¹⁴ Megjegyzem, hogy az üvegházhatású gázok kibocsátási kvótáinak egyéni (állampolgári) leosztására vonatkozó elképzelések megvalósulása esetén az egyéni gépkocsi-használat automatikusan be lenne vonva az ETS-rendszerbe: karbon-hitelkártyánk állománya minden tankolásnál jelentősen megcsappanna.

¹⁵ 2007[COM(2007)52]

Az energia-adózásban külön kellene tükröződnie az energiapolitikai és a környezetvédelmi céloknak, és szét kellene választani a fűtésre és a közlekedésre felhasznált energia adóztatását, és az adónak ezeket tükröző komponensekből kellene állnia. Ez az elképzelés már 2007-ben, a környezetvédelmi célokra szolgáló piaci eszközökről szóló Zöld Könyvben¹⁶⁾ is felvetődött. Ezen túl az ETS által lefedett ágazatokat ki kellene vonni az energia-adózás alól.

A tervezet csak nagyon kis mértékű adóemeléseket tartalmaz (a benzinnél 5,8%, a dízelnél 15,2% nagyságút), a szén, földgáz és villamos áram rátáját nem emeli. Nem vette át a Zöld Könyv sok érdekes ötletét sem. Viszont több olyan nemzeti derogáció (kivétel) eltörlését előírja, melyekre a 2003-as direktíva lehetőséget ad. Paleokrassas az irányelv ilyenét megújítását értelmetlennek és puhának nevezte. Az éghajlati válság és a várhatóan sorozatosan bekövetkező energiaválságok miatt az energiaárak lényeges emelésére lenne szükség.¹⁷⁾ A „túl keveset és túl későn” cselekvés filozófiája a katasztrófa előidézésének biztos receptje, állapította meg Paleokrassas.

Szerinte a következőkre lenne szükség:

- Először is, szét kell választani a gazdasági növekedés és az energiafelhasználás párhuzamosan futó trendjeit (azaz csökkenteni kell a növekedés energia-intenzitását).
- Korrekt energiaárakra van szükség (melyek tükrözik mind az erőforrás növekvő szűkösségét, mind a hihetetlen mértékben növekvő károkat – azaz az éghajlatváltozás költségeit); a fogyasztásra felhasznált energia rátáját további 50%-kal, a villamosenergiáját 100%-kal kellene növelni; az ipari energiafelhasználás adórátaát is növelni kell, de hogy mennyivel, az egyelőre kérdéses.
- Két lépésben el kellene érni (mondjuk 2015-re és 2020-ra) az energiaadók olyan mértékű emelését, hogy azok tükrözzék a teljes társadalmi költséget.
- Radikális javulást kell elérni az ETS-rendszerben: jelenlegi működése kiábrándító, alig korlátozza a kibocsátásokat; a jogok ingyenes kiosztása helyett azok elárverezésére lenne szükség.
- Az energiaadókat kétsávuúvá kell tenni: tükrözzék az energiapolitika (megtakarítás, racionalizálás) és a környezetpolitika (éghajlatvédelem) kívánalmait; az utóbbi nem vonatkozna az ETS-rendszerben lévőkre.
- Az energiafelhasználást az okozott környezetszennyezésre tekintettel kell megadóztatni, a CO₂-kibocsátást az éghajlatváltozás miatt, a közlekedést pedig a zajártalmak miatt (de ez utóbbit külön adóval).

¹⁶⁾ „A környezetvédelmi és a kapcsolódó politikai célokra szolgáló piaci alapú eszközökről” (Zöld könyv, COM(2007) 140 végleges, [http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/whats_new/COM\(2007\)140_hu.pdf](http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/whats_new/COM(2007)140_hu.pdf)).

¹⁷⁾ Miért kellene az energiaárakat „mesterségesen”, a magasabb harmonizált adóráttákkal is tovább emelni, ha azok várhatóan anélkül is egyre magasabbak lesznek – kérdezheti a témában kevésbé járatos olvasó... A továbbiak erre választ fognak adni, bár már Anselm Görres előadása kapcsán is szóba került a kérdés (sőt, a válasz is).

- A légi és a tengeri közlekedés okozta károkat is be kell építeni az árakba, vagyis ezeket a tevékenységeket is ennek megfelelően kell adóztatni.
- Minden energiatámogatást el kell törölni.

Paleokrassas szerint a hőmérséklet-emelkedés stabilizálása 2 Celsius fok körül már irreálissá vált, most a 4 fok körüli stabilizálásnak van realitása.

Lásd erről az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület, az IPCC 2006-os és 2007. februári jelentéseit, valamint a Stern-jelentést. Ezek a dokumentumok azt hangsúlyozták, hogy a 2 fok kritikus határ; ha nem sikerül megállítani a felmelegedést ezen a szinten, akkor a továbbiakban nincs mit tenni; a folyamat olyan mértékben felgyorsul és kumulatívvá lesz, hogy megállíthatatlanná válik.

Kai Schlegelmilch (a FÖS főtitkára) ugyancsak az energiaadó-irányelv tervezett módosítását bírálta. Főbb megállapításai a következők:

- Mindegyre csak az iparban és a közlekedésben felhasznált energiával foglalkozunk, holott a háztartások fűtési energiafelhasználásában még óriási tartalékok rejtőznek.
- A funkciók szerinti energiaadózást egy vállalaton belül is célszerű szétválasztani.
- Az adóban erőteljesebben kell tükröződnie a szén-tartalomnak.
- Folyamatosan ellensúlyozni kell az inflációs hatást.
- Hatásosabban kell ösztönözni a megújuló termelését.
- Az adóharmonizációt lényegesen erősíteni kell, ugyanis a sok nemzeti kivétel miatt indokolatlan versenyelőnyök és hátrányok keletkeznek.
- Az előrelépés egyik legnagyobb kerékkötője az egyhangúság követelménye a szavazásban (ezt szinte minden előadó említette).

4. Felbomlóban egy régi konszenzus? (Vita az externáliákról és az árakról)

Környezetgazdászok és környezetvédők mindeddig axiomatikus alapkövetelménynek tartották, hogy az okozott környezeti károkat internalizálni kell, az externáliák meg kell, hogy jelenjenek az árakban, a szennyező viselje a következményeket; ezáltal kiküszöbölődik a piaci kudarc, helyreáll a heliocentrikus világkép, a szennyező termelés volumene alacsonyabb lesz és az MNPB=MEC szintjén alakul ki,¹⁸ megvalósul a társadalmi-gazdasági optimum. Ez a konszenzus az alábbi népszerűsítő formákat öltötte:

- A **szennyező fizet elve** (PPP). Minden tankönyv, minden ilyen témájú munka kiindulópontja, itthon és külföldön, OECD-kiadványokban.
- Ernst Ulrich von Weizsäcker professzor ennél jóval igényesebben fogalmazott programadó munkáiban: Az árak mondják el az ökológiai valóságot! (Let the prices tell the ecological truth.)
- Az EEB a következő szlogent használta: **Használjuk a piacot a környezetvédelmi célok megvalósítására!** (Let the market work for the environment.)

¹⁸ *Marginal Net Private Benefit (MNPB) = Marginal External Cost (MEC)*; amikor a magán határhaszon egyenlő a határkárrel.

- Még 1993-ban jelent meg az Európai Környezetvédelmi és Közlekedési Szövetség (T&E) tanulmánya **Tegyük helyre az árakat!** (Getting the prices right!) A Levegő Munkacsoport is ezt használta sokáig ilyen témájú kiadványaihoz.

Az éjjeliedényt az borította ki, hogy Paleokrassas egy számítást közölt az energiafelhasználás és a közlekedés externáliáiról. Ezek szerint e tételek az ExternE modellel számítva¹⁹ 2002-ben a görög GDP 14,2%-át tették ki, és annak csak 1/5-e volt fedezve. A minimális harmonizált adóráta csak kWh-onkénti 0,1 eurócent környezeti kárt fedez, holott annak nagysága 3 eurócent. (Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség²⁰ szerint 2001-ben 8%-ot tett ki a közlekedés által okozott környezeti kár; az Eurostat szintén 2001-re vonatkozó adatai szerint a közlekedés környezeti adói a GDP 0,6%-át tették ki, az energiaadók pedig 2%-át, melyek az externáliáknak csak 1/3-át fedezték; tehát 7,8% az externália.)

Erre Paul Ekins, a londoni Kings College professzora azzal válaszolt, hogy az éghajlatváltozás közepette az externália-számítás megbízhatatlanná és követetlenné vált, hiszen a szén társadalmi ára (SCC, Social Cost of Carbon) vonatkozó becslések a zéró és ezer euró között mozognak. (És ez így igaz.)

A SCC erősen függ attól, hogy a nemzetközi közösség milyen éghajlatvédelmi politikát folytat és célokat tűz ki. Ha nincs ilyen politika, a SCC – az éghajlatváltozás hatásainak megsokszorozódásával – erősen emelkedik, egy hathatós klímavédelmi politika viszont csökkenti a szén árát (azaz a kibocsátások társadalmi költségét). Függ a SCC az elhárítás költségeitől is, mely időben emelkedő. (Mindezt az idő előrehaladásának függvényében kell elképzelni.)

A helyzetet bonyolítja, hogy a SCC-ről két vonatkozásban is beszélhetünk: eddig a kibocsátás által okozott károkból indultunk ki (MEC), de másik megközelítésben a szén társadalmi költségét a csökkentés vagy elhárítás határköltsége fejezi ki (MAC).²¹ (Ez egyben a fizetési hajlandóság is, WTP, Willingness To Pay.) A keresleti rugalmatlanságok (az alacsony árérzékenység) miatt az okozott externália internalizálása nem fogja a szennyezőt tevékenysége megfelelő mérséklésére ösztönözni, ezért az elhárítás határköltségével kell számolnunk, mely jóval magasabb az előzőnél.

Mindez oda vezet, hogy – az éghajlatváltozás közepette – az üvegházhatású gázok (ühg) okozta externáliák számítása nagy mértékben elbizonytalanodik, relativizálódik. Ezért két megoldást célszerű követni: (1) vagy a károk megelőzése érdekében a WTP-jellegű elhárítási költségekkel kell számolni, (2) vagy – ez Ekins javaslata – a környezetvédelmi célokból kell levezetni a karbon árát (ami lényegében ugyanaz, mint az előző): mekkora ár szükséges ahhoz, hogy el tudjuk érni a kívánt környezeti állapotot (konkrétabban az ühg-csökkentést). Ezen a véleményen volt Anselm Görres is: zsákutcába tévedünk, ha ki akarjuk számolni a költségeket; a funkcionális ármeghatározásból kell kiindulni, vagyis ki kell tűzni a célt, és az árakat (adókat) úgy kell meghatározni, hogy elérjük ezt a célt.

¹⁹ Az Európai Bizottság által kidolgozott módszertan: <http://www.externe.info/>

²⁰ European Environmental Agency, EEA; Koppenhágában székel.

²¹ *Marginal Abatement Cost*

II. Visszafordítani az áradást:²²

Az EEB idei éves konferenciája

A konferencia két témát tárgyalt meg: a jelenlegi fogyasztási trendeket a fenntarthatóság szempontjából és egy általánosabb kérdést: a piaci eszközök²³ használatát a környezet védelme érdekében. Az elsőnek az az apropója, hogy a Bizottság idén júliusban jelentette meg Akciótervét a Fenntartható fogyasztásért és termelésért²⁴ – amely már önmagában véve is jelentős pozitívumnak tekinthető (függetlenül a dokumentum tartalmától). A dokumentum kidolgozására még a 2002-es johannesburgi kötelezettség nyomán került sor. Az EEB a konferencián csak a fogyasztás kérdését tűzte napirendre, mert az viszonylag kevésbé ismert, mint a termelési oldal.

5. Fenntartható fogyasztás

A témáról Joachim Spangenberg, a berlini Fenntartható Európa Kutatóintézet elnökhelyettese tartott előadást.²⁵ Az éghajlatváltozás sokkoló hatásaival kezdte. (Környezetünk, kormányaink és a nemzetközi közösség nemtörődömségét látván az ember hajlamos arra, hogy megfélemedjen a veszélyekről, s egy-egy szakavatott előadó érvelése kell ahhoz, hogy újból rádöbbenjünk, mekkora tragédia fenyeget.)

Spangenberg a következőket mondta: A 21. század első negyede úgy fog bevonulni a történelembe, hogy feláldoztuk a jövőt. Nagy hiba azt hinni, hogy az éghajlatváltozás egy lassan, fokozatosan kibontakozó folyamat; éppen ellenkezőleg, kumulatív, gyorsuló jellegű. Megítélésekor sorozatosan megfélemedzünk a nem-lineáris hatásokról. Nem csak a felmelegedéssel kell majd megbirkózunk; az ökoszisztémák létfenntartó szolgáltatásai jelentékenyen meggyengülnek, s általánossá válik majd az ivóvízhiány. Az olajkitermelés 2025-ben, a földgázé pedig 2050-ben fog tetőzni, s így a klímaválság energiaválsággal párosul majd.²⁶ Ennek hatására Amerikában és Kínában a hadigazdasághoz hasonlatos állapotok fognak kialakulni. (E két ország valójában a természet ellen visel háborút.)

²² *Turning the Tide*

²³ *Market Based Instruments, MBI*

²⁴ *COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS on the Sustainable Consumption and Production and Sustainable Industrial Policy Action Plan.*

http://ec.europa.eu/environment/eussd/pdf/com_2008_397.pdf

²⁵ Spangenberg korábban a wuppertáli Klíma-, Környezet- és Energia-kutató Intézetben dolgozott. Időről időre érdemes megnézni mostani intézetének honlapját: www.seri.de, érdekes dolgokat találhatunk ott.

²⁶ Ez az, amit erősen kétek – lásd a korábbi megjegyzéseket. Ha így lenne, könnyű dolgunk lenne: a szűkösség automatikusan korlátozná az energiafelhasználást, s némi önkorrekció következne be.

A helyzet olyan sürgető, hogy minden azon múlik, 10 év alatt meg tudjuk-e állítani a jelenlegi folyamatokat.²⁷ Ha nem, a következő hatásokkal kell számolnunk:

- Két milliárd ember ivóvízellátása veszélybe kerül. (Példa erre Lima esete: a 10 milliós város ivóvizének 80%-át az Andok gleccserei adják; ha azok elolvadnak, a város ivóvíz nélkül marad.)
- Afrikában a mezőgazdasági terméshozamok a felére csökkennek.
- Összeomlik Amazónia ökoszisztémája (az esőerdőt nagyrészt kivágják, maradéka pedig önmagától elpusztul; mivel az esőerdők temperáló hatásúak a Föld légkörére, a felmelegedés tovább fokozódik.)
- Fordulóponthoz ér az örökfagy (permafroszt) felolvadása Kanadában és Szibériában, elolvad a Himalája és Grönland jege – a megváltozott albedó hatás miatt tovább gyorsul a felmelegedés.

A legsürgősebb teendők a következők:

Először is csökkenteni kell az erőforrások fogyasztását. A személyautó a legostobább dolog, amit valaha kitaláltak: 15 tonna anyagból létrehoznak egy 1,5 tonnás eszközt, amely – két személy esetén – 1,5 mázsa teher szállítására alkalmas. Ezt 3 hónapig használjuk (ez egy átlagos élettartamú autó használatának összes ideje) és 30 000 eurót fizetünk érte, nem beszélve az üzemanyag és fenntartás, javítás, biztosítás költségeiről. (Az analógiánál maradva: a legveszélyesebb fegyver, amit valaha is kitaláltak: az üzemanyagotöltő pisztoly.) Egy kilogramm gyapot előállításához 0,5 kilogramm peszticidet használunk fel.

A műszaki innovációk az erőforrások megkímélésére nem elegendők: az embert és környezetét nem lehet kihagyni; minden innovációt társadalmi beágyazottságában kell vizsgálni.

Növelni kell a felhasznált erőforrások hatékonyságát. A hatékonyság a teljes termelési és fogyasztási lánc mentén növelendő: fogyasztói megelégedettség, kínálat hatékonysága, termelés hatékonysága és az ellátási lánc hatékonysága. Nem szabad szem elől tévesztenünk a visszacsapódó hatást (rebound effect): a hatékonyság javulása megtakarítást tesz lehetővé, aminek eredményeként újból több erőforrást fogyasztunk. Ezáltal nem nyer-nyer hatás jön létre, mert a második hatás mindig csökkenti az első hatás eredményét.

„Defossilizáció.” Mentésíteni kell magunkat az ásványi tüzelőanyagok felhasználásától. Ez szinte reménytelen feladat, mert az olajfüggőség a gazdaság minden ágában kialakult: a közlekedésben, az energiaigényes építőiparban, az agrárszektorban, az infrastruktúra fenntartásában és fejlesztésében, az exportorientált gazdasági növekedésben stb. Csak olyan műszaki fejlesztést és innovációs politikát szabad finanszírozni, ami ezt a célt szolgálja.

²⁷ Mint ismeretes az IPCC jelentésében az a követelmény olvasható, hogy a század közepére legalább 60%-kal kell csökkenteni az üvegházhatású gázok kibocsátását (ami az 1990-es szinthez képest 50%-os csökkentést jelent). A két állítás nem mond ellent egymásnak: a kibocsátás csökkentéséhez először a növekvő trendet kell megállítani.

Mindez súlyos szociális feszültségeket fog kelteni – ezeket tompítani kell. Tehát társadalmilag beágyazott innovációkra van szükség, melyek az erőforrások felhasználásának mérséklését és hatékonyságának növelését szolgálják, s a szociális igazságossággal párosulnak.

Mely területeken kell cselekednünk?

A környezet védelmével leginkább kapcsolatban álló területek a háztartási fogyasztásban a lakásépítés és fenntartás, az élelmiszerek és a közlekedés (beleértve a turizmust is). A közösségi (állami) fogyasztásban pedig az oktatás, az egészségügy, és a közösségi élet. Sokáig irreleváns dolgokkal foglalkoztunk. Az állami (közösségi) fogyasztás mennyisége összehasonlíthatatlanul fontosabb, mint a közbeszerzések módja. Rövid idejű szabadságokra megyünk, s így nem regenerálódunk. Családi házakat építünk, melyek indokolatlanul nagy ökológiai terhelést okoznak.

A fogyasztási szokások megváltoztatásának feltételei és eszközei

A főáramú közgazdaságtan prioritási sorrendje: gazdagság, életszínvonal, életminőség. Fogyasztásunk célja: hogy minél jobban bosszantsuk vele azokat az embereket, akiket a legkevésbé szeretünk. A fenntartható fogyasztásnál viszont fordított a helyzet; az életminőség a legfontosabb cél.

A fogyasztási szokások megváltoztatásának legfontosabb feltételei az egyéni hajlandóság, a társadalom elfogadó képessége a megváltozott fogyasztású egyén iránt és a változás gazdasági feltétele (abban az értelemben, hogy a kívánatos alternatívák ne legyenek túl költségesek). Ezek befolyásolására jogi, gazdasági és információs, tudatot befolyásoló eszközök állnak rendelkezésre. Spangenberg szerint ezen eszközök alkalmazása nagyon aránytalan: túl sok a tudati befolyásolás, viszonylag csekély a gazdasági ösztönzés, és indokolatlanul elhanyagoljuk a jogi eszközöket. Ahhoz, hogy a fogyasztói információ és címkézés hasson, legalább tíz évre van szükség, a jogi eszközök (például a tiltás) viszont azonnal hatnak. A gazdasági eszközök sem találnak mindig azonnal célba, emellett alkalmazásuk eddig igen egyoldalú volt: mindig csak a sárgarépa, és sehol a bot.²⁸

Ezek kifogásolható megállapítások. Kétségtelen, hogy a jogi eszközök közvetlenül és azonnal hatnak, de túlzás azt állítani, hogy ezekkel egyáltalán nem élünk. Sokallni a tudati befolyásolást viszont – ez képtelenség. Az ellenirányú, fogyasztásra buzdító reklámokat igen, azokat lehet sokallni, de nem a fenntartható fogyasztásra ösztönzőket, melyekből elvétele akad egyegy. Az egyik hozzászóló – szintén egyet nem értését kifejezve – arra hivatkozott, hogy például milyen széles körben terjednek az egyéni ökológiai lábnyomszámítások az interneten megadott különféle módszerek alapján.

²⁸ A gyakran használt angol „carrot and stick” nyomán.

25 éve beszélünk a közbeszerzések „zöldítéséről”, és nem történik semmi – mondja Spangenberg. Követendő példaképekre lenne szükség: politikai vezetőkre és állami intézményekre, akik-amelyek a fenntartható fogyasztás elvei szerint élnek és működnek.

Az igaz, hogy mi beszélünk róla, de nem az illetékes állami hivatalnokok. A skandináv országokban egyébként van erre jó példa is.

Ezután fel kell tennünk azt a kérdést, hogy melyik eszközt milyen célra használjunk? Nem jó, ha a felső rétegek fogyasztási szokásait utánzó középrétegek fogyasztási lehetőségeit gazdasági eszközökkel korlátozzuk. Az sem jó, ha a frusztráció ellen a gazdagok élhetnek az anyagi élvezetekben való tobzódással, míg a szegények nem. „Céltudatos, a gazdagok fogyasztási szokásait megváltoztató politikára van szükség.”

Az én szememben ez már szociális demagógia; mintha azt mondanánk: a kevésbé tehető rétegeknek is meg kell adni a lehetőséget, hogy ugyanúgy szennyezzék a környezetet, mint a gazdagok, és csalódás vagy bánat esetén ugyanúgy költekezhessenek, mint a gazdagok. Mire ugyanis a gazdagok pazarló fogyasztási szokásait sikerül tudati eszközökkel megváltoztatni, nem a Spangenberg által adott tíz, de sokszor tíz év is el fog múlni. Tétele a célok és az elérésükhöz hozzárendelt eszközök megfelelő kombinálására ugyan jól hangzik, de a felhozott példák rosszak.

Nem csak a fogyasztói magatartást kell megváltoztatni, hanem az üzleti marketinget is. Az üzleti marketing ugyanis az embert társadalmi környezetéből kiragadva szemléli, s így kevésbé hatásos. Az egyén számára alapvető fontosságú, hogy társadalmi csoportja elfogadja. Emellett a terméknek, szolgáltatásnak megvásárolhatónak is kell lennie. Az eszközök alkalmazásánál tekintettel kell lenni a fogyasztói preferenciákra. Végső soron a fogyasztási magatartást csak nagyon lassan tudjuk megváltoztatni. Az ember társadalmi lény, és magatartásának befolyásolásához a társadalmi, gazdasági és intézményi feltételeket is meg kell változtatni.

„A bőség korszakát éljük, és a fenntartható fogyasztás ma azt jelenti, hogy nem szabad minden lehetőséget kihasználnunk. De ha majd beköszönt a szűkösség korszaka, a fenntartható fogyasztást úgy kell majd értelmeznünk, hogy a rendelkezésre álló erőforrások felhasználásával életünket minél jobb minőségűvé tegyük” – állítja.

Joachim Spangenberg a témának immár két évtizede elismert szakértője. Görcsös törekvése a szellemességre és a bon mot-ok gyártására azonban nagy támadható felületet ad. Fenti megállapítása tipikusan ilyen. A „fenntartható fogyasztás” nyilván nem a fentieket jelenti, hanem azt, hogy fogyasztásunk nem lépheti túl az ökoszisztémák eltartó képességét, ha pedig beköszönt a nagymérvű szűkösség korszaka (ha egyáltalán beköszönt), akkor a fenntartható fogyasztás lekerül a napirendről. Kétségtelen azonban, hogy a jelenre vonatkozó „kritériuma” szemléletes és „operacionalizálható”.

Ezután Sztavrosz Dimasz, az EU környezetvédelmi biztosa ismertette a Fenntartható Fogyasztás és Termelés Akciótervét. Ő is riasztó adatokkal kezdte:

- 1970 óta a biodiverzitás 35%-a elveszett (!!); az emberiség úgy viselkedik, mint egy tizenéves, akinek a zsebe tele van hitelkártyákkal.
- Az ökoszisztéma-szolgáltatások 60%-a már súlyosan károsodott.
- Még időben korlátozni kellene a sarki jég alatt a tengeri talajzatban fekvő ásványkincsek kitermelését, de a Bizottság erről mindeddig semmit sem mondott.
- Európa annyit fogyaszt, hogy ahhoz két és fél földgolyóbisra lenne szükség.
- Ha a trendek változatlanok maradnak, az elkövetkező 40 évben ötszörösére nő a fogyasztás.

Ennek ellenére nem látja teljesen reménytelennek a helyzetet, mert történtek olyan kedvező események is, melyek 100, 50, vagy akár még 10 éve is elképzelhetetlenek voltak.

Az eredmények között sorolta a hamarosan elfogadásra kerülő ökodizájn-irányelvet, az élelmiszer-biztonsági, környezetbiztonsági, valamint a játékokra vonatkozó szabványokat és a most megszülető energia- és ökocímkeztést.

A közbeszerzések az EU GDP-jének 16%-át teszik ki, s a környezetvédelmi követelmények érvényesítése a gazdaság ekkora szektorában nagy eredmény lesz. Ehhez a Bizottság és a civil társadalom összefogására van szükség.

Spangenberg és Dimasz előadását panelvita követte, melyben részt vett az ír környezetvédelmi miniszter, a cseh és a svéd miniszterhelyettes, magasrangú tisztviselők a holland és a francia minisztériumból, valamint társadalmi szervezetek képviselői.

John Gormley ír miniszter szerint egy gyerek 8 éves korától felnőtté válásáig 100 000 reklámot néz meg; a 45 éves férfiakat – felmérés szerint – jobban érdekli, hogy kopaszodnak-e, mint az éghajlat változása; egy világméretű táblára lenne szükség „Nincs vészkiárat!” felirattal; a választópolgár még mindig nem honorálja a környezetvédelmi intézkedéseket; a gazdasági érdekeltség erősen motiválja a fogyasztókat: a legutóbbi energia-áremelkedés hatására erős elmozdulás történt a kisautók vásárlása felé, ez viszont aggasztja az ír kormányt a csökkenő adóbevételek miatt; a műanyag zacskókra kivetett 22 centes díj igen jól működik, a bevételeket alapba gyűjtik és környezetvédelmi célokra használják; a környezetbarát technológiákat és intézkedéseket „cso-magban” kell alkalmazni, és akkor feltehetőleg áttörés érhető el velük („dominó-hatás”).

Elisabeth Falemo svéd miniszterhelyettes kifogásolta, hogy az oktatás nem foglalkozik a közlekedési és fogyasztási környezetbarát alternatívákkal és az éghajlatváltozással, de elárulta tájékozatlanságát, amikor „fenntartható növekedésről” beszélt. Svédországban jelentős támogatást kap a megújuló energiák termelése, és a környezetbarát autók már 1/3-dal részesednek új vásárlásokban.

Rut Bizková cseh miniszterhelyettes elmondta, hogy a minisztérium épületét a környezetbarát ház követelményeinek megfelelően alakították át; a vezetők hibrid autókkal járnak; Csehországnak van „fenntartható fogyasztási és termelési” intézkedési csomagja.

Saskia Borgers a holland minisztériumból arról tájékoztatott, hogy fontosnak tartják a közbeszerzések „zöldítését”; 2010-re 100%-ig zöld kritériumok szerint fog működni.

Doreen Fedrigo az EEB részéről a Bizottságtól intézkedési tervet és monitoringot vár.

Claire Roumet (Social Platform) szerint hiába létezik a „passzív házak” (sőt, már a „negatív házak”) technológiája, nem épülnek tömegesen az ilyen házak, mert a nagyipar kivitelezésében drágák, és így alacsony a kereslet irántuk; az információknak ingyenesnek és az üzleti érdekektől mentesnek kellene lennie; a magas fűtési költségek miatti elszegényedés Nyugat-Európában is létező jelenség.

Monique Goyens, az Európai Fogyasztói Szervezetek főtitkára szerint a vásárlók 75%-a szeretne venni környezetbarát termékeket, de csak 17% vett ilyesmit az utóbbi hónapokban; körülbelül 800 különféle címke van forgalomban, de a vásárlóknak csak 40%-a érzékeli azok létét; közösen kellene szabályozni a környezetvédelmet és a fenntartható fogyasztást; például jobban kell koordinálni az energia-címkézést és az öko-címkézést; az élelmiszerek 32%-ban felelősek a háztartások fogyasztásának a klímaváltozásra gyakorolt hatásában, s ezeknek az élelmiszereknek a 78%-át szupermarketekben veszik meg.

John Hontelez, az EEB főtitkára a vita következtetéseit így vonta meg:

- a Fogyasztás és Termelés Szerkezetének Akcióterve nem eléggé ambiciózus,
- a dokumentumnak a kiskereskedelmi forgalomra kellene koncentrálnia,
- a fogyasztót nem mint individuumot kellene felfognia, hanem mint a társadalmi környezetébe beágyazott egyént.

6. A piaci eszközök használata a környezet védelmében

Kovács László, az adó- és vámügyek EU-biztosa szintén az energia-adózási irányelv megújításának tervezetéről beszélt:

- A személygépkocsik éves adójában kell lennie egy CO₂-adózási résznek is; az elképzelések szerint az első évben 25%-os, a másodikban 50%-os lesz a részaránya; ezzel párhuzamosan fokozatosan megszűnne a regisztrációs adó és beépülne az éves gépjárműadóba (bár ez utóbbi megvalósításának kicsi az esélye, mert több tagállam élesen ellenzi).
- Az energiaadókat oly módon kell átalakítani, hogy azok egybefoglalják az energia-használatot és a CO₂-kibocsátást is²⁹ – ezt nevezte az új rendszer lényegének.
- Az agro-üzemanyagokat nem érinti a CO₂-adó.
- Az energia-adózást teljes mértékben hozzá kell igazítani az EU klímapolitikájához.
- Az áfa tekintetében javasolják, hogy a jelenleginél jóval szélesebb körben lehessen kedvezményes kulcsba sorolni egyes termékeket és szolgáltatásokat, különösen környezetvédelmi okokból.
- Meg kell szüntetni azt a lehetőséget, hogy a peszticidek és műtrágyák kedvezményes áfa alá essenek (tekintettel magas energiatartalmukra és környezetkárosító hatásukra); ez nyilvánvalóan konfliktusokhoz fog vezetni az agrárszektorral.
- Új irányelv-tervezetet készítenek elő a kereskedelmi gázolaj megadóztatásáról.³⁰ Elfogadása esetén minden országban egyforma lenne a gázolaj jövedéki adója. Ennek célja egyrészt a piaci versenyt torzító adókülönbségek megszüntetése, másrészt az üzemanyag-turizmus visszaszorítása. Ez utóbbi ugyanis évente sok millió többlet kilométer megtételét eredményezi, ami a környezetszennyező hatása mellett az EU gazdaságának is hátrányos.
- A megújuló energiák körében a biomassza-támogatást teljes mértékben a „második generációs” energiahordozókra kell korlátozni, mert a hagyományos biomassza energetikai célú felhasználásának támogatása erőteljes versenyt támaszt az élelmezési felhasználással és természetvédelmi problémákhoz vezet.
- Hozzászólva az ár- és adóeszkálátor³¹ vitához, egyetértett azzal, hogy az energiaadóknak követniük kell az inflációt.

Egyéb megállapításai:

- Egyetértett azzal, hogy a kibocsátási jogok ingyenes kiosztásától el kell mozdulni az árverezésük felé.
- Az egyhangúság elvét az adóügyekről folyó szavazásban ő is komoly kerékkötőnek látja, de ezen egyelőre nem lehet változtatni (a megbu-

²⁹ Az energia-felhasználás ugyanis nem csak széndioxid-kibocsátással jár, azaz nem csak a klímaváltozást idézi elő, hanem sok más környezeti kárt is okoz (gondoljunk például a szénbányászatnak a tájat tönkretevő hatásaira). Ezért indokolt mindkét elemet figyelembe venni az adózáásban.

³⁰ Az energiaadók minimális rátáinak 2003-as felemelésekor egyben 2013-ig befagyasztották azokat, kivéve a dízel üzemanyagot, melynek újratárgyalására 2006-tól nyílt lehetőség.

³¹ Eszkálátor: az energia árainak, illetve az adóinak előre meghatározott ütemben kell emelkedniük, és mindenképp legalább követniük kell az inflációt.

kott lisszaboni szerződésben például 40 területet kivontak az egyhangú szavazás kötelezettsége alól, de ezek között nem szerepelt az adózás).

- A környezet védelmét fontosabbnak tartja, mint az egységes piac akadálymentes működését.³²

Sandra Hafner elmondta, hogy 2012-ben a széndioxid-kibocsátási jogok 15%-át már árverés során fogják kiosztani (a Bizottság 20%-ot szeretne). Az összes kibocsátás 97%-ra lesz korlátozva (3%-ot az új belépőknek tartanak fenn). A CER-eket és ERU-kat³³ 15%-ban lehet majd felhasználni. A nitrogénoxidok csökkentésére vonatkozó elképzeléseit a Bizottság 2008 végéig dolgozza ki. Paul Ekins szerint várható, hogy a túlelosztás miatt 2012-re megint zéróközelire esik a jogok ára, azon kívül azért, mert a gyakorlat azt bizonyítja, hogy az elhárítási lehetőség mindig sokkal több, mint amennyivel előre számoltak.

A konferencia végét két szenvedélyes felszólalás tette emlékezetessé. Anselm Görres és Paul Ekins is az emelkedő energiaárak elleni európai fellépést bírálta.³⁴

Görres szerint a magas energiaár nem a problémának, hanem a megoldásnak a része. Nagyon rossz válasz erre az adó csökkentése mind társadalmi, mind energiapolitikai szempontból. Olyan gazdag országok, mint Ausztria és Bajorország nem szorulnak rá egy ilyen kompenzációra. Ha a magas energiaár okoz társadalmi problémát, akkor az érintett rétegeket szociálpolitikai eszközökkel kell kompenzálni (de egyáltalán nem úgy, hogy olcsóbban kapják az energiát).

Energiapolitikai szempontból pedig azért nem szabad közbeavatkozni, mert el kell fogadnunk, hogy az energiaáremelés a következő időszakban hullámszerűen, mint a cunami fog minket időről időre elérni. Ezek hatását kiküszöbölni nem lehet, a gazdaságoknak alkalmazkodniuk kell hozzájuk. Ha az állam árnyhítás formájában közbeavatkozik, a gazdaság nem fog alkalmazkodni a megváltozott helyzethez, és a végén már majd megérjük, hogy negatív lesz az adó.

A nyár elején, amikor 150 dollár volt az olaj, itthon ugyanezt az álláspontot képviseltük. Az árhatalás tompítására irányuló törekvések megismételték volna azt, amit az MSZMP vezetősége követett el az 1973-74-es, majd 1979-es olajválság idején: a határon akarta megállítani az infláció begyűrűződését. Ezzel szemben azt érte el, hogy a magyar gazdaság egy korszakos strukturális lemaradást szenvedett el.

³² Ez igen meredek, hogy úgy mondjam, radikális zöld kijelentés. Az EU működésének tengelyében ugyanis az egységes piac akadálymentes működése áll, minden ennek van alárendelve, ehhez képest minden másodlagos.

³³ Ezek a kiotói ún. „rugalmassági mechanizmusok” során keletkező kibocsátási jogok, melyek a más országokban elért vagy végrehajtott kibocsátás-csökkentés fejében jönnek létre.

³⁴ Nem a Bizottságét, mert az nem javasolta az emelkedő energiaárak áfa-csökkentéssel történő kompenzációját, hanem az egyes országokét.

Ekins a problémát a szűkös javak elosztása felől közelítette meg. Ezeket „jegyre” kell adni,³⁵ mely vagy mennyiségi adagolást, vagy ármeghatározást jelent.³⁶ (A piac egyik esetben sem kapcsolható ki, az elsőben meghatározza az árat, a másodikban a mennyiséget.) Az olajpiacon az árszabályozással (azaz az emelkedő árakkal) történő „adagolás” meghatározza a kitermelt mennyiséget. Piaci szabályozás esetén a magas árakból eredő többlet-jövedelmet a kitermelő tartja meg, és – a magas árak és jövedelmek hatására – a kitermelés fokozására fordítja; ami tovább rontja a környezeti helyzetet. Állami tulajdon esetén viszont az állam a többletjövedelmet a helyes célokra fordíthatja...³⁷ Ekins arra biztatta a hallgatóságot, hogy éljen befolyásával, mert a választópolgárok nem hisznek a politikusoknak, az Európai Bizottság távol van tőlük, így a környezetvédelmi szervezetek hatása és befolyása igen erőteljesen megnő.

Mind Görres, mind Ekins dícsérte Kovács László progresszivitását és az energia- és klíma-elem összekapcsolását az energiaadóban.

Vita folyt még az ún. „eszkálátorról”; hogy az energia adóját fokozatosan növelni kell.³⁸ Ez azért is célszerű lenne, mert érzékelteti az energiafogyasztókkal, hogy nem egyszeri, hanem tartós tendenciáról van szó.

A svéd környezetvédelmi miniszterhelyettes egy sor kedvező intézkedésről számolt be:

- A svéd háztartásokban a fűtésnek már majdnem fele mentes a fosszilis energiahordozóktól.
- A kén adóztatása mellett bevezették az erőművek nitrogénoxid-adóztatását is; az adóbevétel 85%-át visszaadják az erőműveknek a megtermelt energia arányában. Így összességében nem rontják a versenyképességüket, viszont azt jutalmazták, aki kisebb környezet-szennyezéssel több energiát állít elő.
- A megújuló energiák termelése a forgalmazható igazolás-rendszerben folyik³⁹.

7. Benyomások

Bár a tudományos konferenciák száma szinte végtelen (beleértve a környezetvédelmi témájúakat is), nem sok olyan van, ahol a legsúlyosabb világproblémák megvitatása van terítéken. Ezért az EEB rendezvényein mindig felemelő érzés részt venni.

³⁵ Az angol szakkifejezés erre a „rationing”, adagolás.

³⁶ Lásd a korábbi szocialista hiánygazdaságokat.

³⁷ Ez leplezetlen „posztmarxista”, „posztszocialista” bujtogatás.

³⁸ Ha az energiaárak tartósan emelkedni fognak, akkor erre nyilvánvalóan nem lesz lehetőség.

³⁹ Ennek az a lényege, hogy az energiatermelők számára kötelező megújuló részarányt írnak elő, a teljesítésért igazolást (certificate) adnak, mely forgalmazható, s a kötelező feladatot úgy is lehet teljesíteni, ha valaki igazolást vásárol. (Ez az ETS-rendszerek nagy előnye: az hátrítja el a szennyezést, illetve az gyárt megújuló energiát, akinek az a leg-gazdaságosabb.)

John Hontelezt, az EEB vezetőjét 1991 óta ismerem. Azóta évi átlagban körülbelül két, általa szervezett rendezvényen veszek részt. Ezek mind magas színvonalú, professzionális szemináriumok, konferenciák. Biztonsággal állítható, hogy az európai környezetpolitikát nála jobban ismerő ember nincs, beleértve a mindenkor környezetvédelmi biztosokat is. Tekintélyét jelzi, hogy az éves konferenciákon EU-biztosok és tagállami miniszterek, vezető politikusok, európai társadalmi szervezetek vezetői vesznek részt. A tíz nagy, brüsszeli székhelyű környezetvédő civil szervezet (Greenpeace, WWF, Föld Barátai stb.)⁴⁰ szinte kivétel nélkül néhány témára szakosodott. Az EEB az, amely a környezeti témák csaknem teljes körével foglalkozik.

Itt a miniszterek és európai biztosok nem úgy ülnek ki a pódiumra, mint a hatalom tiszteletreméltó birtokosai és bálványai, hanem –titulusuknak megfelelően – mint közszolgák, akik felelősök a rájuk bízott hivatal tevékenységéért. John Honteleztől vagy az EEB más vezetőjétől egy szemernyivel több figyelmességben vagy udvariasságban sem részesülnek, mint bárki a közönség sorából... Itt valóban érezzük, mi is az a civil részvétel és demokrácia.

El kell ismerni, Kovács László EU-biztos megválasztásának botrányszagú körülményei óta igen jelentős fejlődésen ment keresztül: nem csak professzionálisan nőtt fel a feladatához, de globális és környezeti ügyekben olyan progresszív álláspontot képvisel, hogy a környezetvédő civil szervezetek teljes bizalmát élvezzi.

Lukács Andrásnak, a Levegő Munkacsoport elnökének ismertsége most már nemzetközi mértékkel és mérhető. Vezérszónoknak lenni egy rangos európai konferencián nem kis dolog. (S az elmúlt 1-2 évben már sorozatos meghívásokat kap előadások tartására nemzetközi konferenciákon.)

Budapest, 2008. szeptember 29.

dr. Kiss Károly
a Levegő Munkacsoport Szakértői Testületének elnöke

⁴⁰ Az ún. *Green 10*, ld. <http://www.foeeurope.org/links/green10.htm>